

Περίληψη - Summary

Χαροκόπος Νικόλαος: «Η Εικονογραφία της Γεροντικής Μορφής στην Αρχαϊκή και Κλασική Τέχνη (7ος-5ος αι. π.Χ.): Συμβολή στην Εικονογραφία της Αρχαίας Ελληνικής Οικογένειας και Κοινωνίας»

Η παρούσα διατριβή στοχεύει σε μία αναλυτική εξέταση της εικονογραφίας των γεροντικών μορφών στην Αρχαϊκή και Κλασική τέχνη από τις απαρχές της τον 7ο αι. π.Χ. μέχρι και το τέλος του 5ου. Ο αντιπροσωπευτικός κατάλογος της εργασίας, βασιζόμενος σε μία εκτενή έρευνα και αποδελτίωση δημοσιευμένου και μη υλικού, αποτελείται σχεδόν αποκλειστικά από αθηναϊκά αγγεία του μελανόμορφου και ερυθρόμορφου ρυθμού, καθώς σε αυτά διατηρείται το εκτενέστερο και συνθετότερο σώμα παραστάσεων με γηραιές μορφές στην αρχαία Ελληνική Τέχνη.

Στα εισαγωγικά κεφάλαια διασαφηνίζονται βασικές έννοιες του γήρατος και των ηλικιωμένων στην Ελληνική αρχαιότητα και δίνεται ένα ομοίως βασικό πλαίσιο της απεικόνισης του γήρατος στη γραμματεία και της πρόσληψης των πρεσβυτών από την κοινωνία. Στο επόμενο κεφάλαιο μελετάται η παρουσία των ηλικιωμένων στον εκτενή εικονογραφικό κύκλο της αναχώρησης του πολεμιστή. Σε αυτόν, η μορφή του γηραιού πατέρα αποτελεί από νωρίς συστατικό στοιχείο των παραστάσεων, και επιτρέπει να προσεγγισθεί η σημασία της πατρικής μορφής στο πλαίσιο του οίκου και του δημόσιου βίου.

Το επόμενο κεφάλαιο πραγματεύεται τους γηραιούς γλεντοκόπους και εταίρες στην εικονογραφία του Υστεραρχαϊκού συμποσίου και κόμου. Πέρα από την ανάλυση των επιμέρους εικονογραφικών μοτίβων των μορφών, η σημασία των εν λόγω ηλικιωμένων εξετάζεται σε συνάρτηση με τα γενικότερα κοινωνικοπολιτικά ζητήματα ερμηνείας του Υστεροαρχαϊκού συμποσίου. Γηραιοί άνδρες και ευάριθμες σχετικά γραιές, εμφανίζονται και σε άλλες σκηνές του λεγόμενου καθημερινού βίου, όπως γαμήλιες πομπές και παραστάσεις θρήνου (πρόθεση, εκφορά, επίσκεψη στον τάφο), στις οποίες προβάλλονται διάφορες πτυχές της θέσης των ηλικιωμένων στον οίκο.

Σημαντική είναι και η παρουσία μορφών με γεροντικά χαρακτηριστικά σε παραστάσεις εμπορίου και εργαστηρίων, όπου εξετάζεται η σημασία της προβολής των παραπάνω χαρακτηριστικών σε σχέση με την κοινωνική θέση και πρόσληψη των χειρωνακτών και εμπόρων. Ενδιαφέρουσα είναι επίσης η παρουσία γεροντικών μορφών σε λίγες παραστάσεις με λατρευτικές δραστηριότητες, μέσα από τις οποίες προσεγγίζεται το ζήτημα της

υποτιθέμενης προνομιακής σχέσης των ηλικιωμένων με τον θρησκευτικό βίο. Στο επόμενο κεφάλαιο μελετάται το πρώιμο Κλασικό πορτραίτο, καθώς η αξιοποίηση των χαρακτηριστικών της γεροντικής ηλικίας αποτελεί ένα βασικό στοιχείο της εξατομίκευσης και ρεαλισμού των εν λόγω πορτραίτων.

Οι γεροντικές μορφές από μυθολογικούς και επικούς κύκλους αναλύονται στα κατοπινά κεφάλαια. Πρώτη έρχεται η μορφή του *ἄλιου γέροντος* Νηρέα, που κατατάσσεται στις πρωιμότερες γεροντικές του αθηναϊκού μελανόμορφου, και ακολουθούν άλλες μορφές που εντάσσονται στον εικονογραφικό κύκλο κάποιου ήρωα, κυρίως του Ηρακλή (Οινέας, Βούσιρης, η προσωποποίηση του Γήρατος), όπως και του Θησέα (Αιγέας, Κρομμύω) του Ιάσωνα (Φινέας, Πελίας) κα. Εξαιρετικά ενδιαφέρουσες είναι επίσης οι παραστάσεις ορισμένων θεοτήτων, τόσο της παλαιότερης των Ολυμπίων γενεάς (Προμηθέας, Ωκεανός, Γραίες), όσο και Ολυμπίων (Άδης, Ζeus) με γεροντικά χαρακτηριστικά. Τέλος, στα κατοπινά κεφάλαια μελετάται η εμβληματική μορφή του Πριάμου και άλλοι πρεσβύτεροι (Φοίνικας, Νέστορας) του Τρωικού κύκλου.

Στις καταληκτικές ενότητες της διατριβής γίνεται μία γενική θεώρηση των χαρακτηριστικών της εικονογραφίας των γεροντικών μορφών και συζητούνται κριτικά πρόσφατες προτάσεις ερμηνείας της θέσης των πρεσβυτέρων στην αρχαία ελληνική οικογένεια και κοινωνία, παρατάσσοντας και τη δική μας άποψη με βάση τις εξετασθείσες παραστάσεις.

Harokopos Nicholas: «The Iconography of Old Men and Women in Archaic and Classical Greek Art (7th-5th c. BC): A Contribution to the Iconography of Ancient Greek Family and Society»

The scope of this thesis is an analytical study of the iconography of old men and women in Archaic and Classical Greek Art from its beginnings in the 7th c. BC until the end of the 5th c. BC. Based on an extensive survey of both published and unpublished material, the corpus of this thesis consists almost exclusively of Athenian black- and red-figure vases, which remain the only source that preserves an extensive pictorial record of aged persons in ancient Greek Art.

In the opening chapters we present an overview of basic attitudes towards old age and the elderly in ancient literature and society, clarifying key concepts of old age in Greek antiquity. The examination of the iconography

begins with the extensive corpus of scenes of departing warriors. In this context, aged fathers are a basic component from early on and their presence offers an insight into the meaning and importance of fatherly figure in the ancient *oikos* and city-state.

In the following chapter we examine the presence of aged revelers and old *hetairai* in the corpus of late Archaic symposion and komos. In addition to the analysis of their individual iconographical motifs, the importance of these elderly figures is utilized in the general discussion of the socio-cultural and artistic implications of the late Archaic sympotic scenes. Old men, and in fewer instances women, appear in other “daily scenes” on Attic pottery too, such as wedding celebrations and mourning scenes (prothesis, visit to a tomb etc) that point to their significance within the family. Of particular interest are also some scenes with elderly craftsmen and artisans due to the interpretational aspects of old age features in this context. Also noticeable is the presence of old men and women in a few scenes depicting religious activities, which allow us to discuss the overall issues of the alleged special relationship of elderly people with the religious sphere. The theme of the next chapter is the early Classical portrait, since old age features are an essential part of the realistic treatment of the depicted persons.

Mythological and epic elderly figures are examined in the following chapters. We begin with the ancestral marine deity of Nereus, which figures prominently in some early black-figure scenes, and some other mythological figures, related to Herakles (e.g. Oineus, Busuris, personification of Old Age itself) or other heroes such as Theseus (Aegeus, Krommyo) or Jason (Phineus, Pelias). Of great importance is also the depiction of some deities, particularly Olympians, (Hades, Zeus), with old age features. Then we deal in detail with the emblematic figure of Priam and other elders of the Trojan circle (Phoenix, Nestor).

In the two final chapters of our study we focus on an overall appraisal of the features of the elderly in art. Additionally, we discuss in a critical manner recent approaches to issues of the social status of the elderly within their contemporary Archaic and Classical society, offering our own detailed view on the base of the examined pictorial record.